

Lesebokstriden i 1860-1870-åra – med særleg omtale av striden i Rennesøy prestegjeld

Av Sigmund Sunnanå

(Det meste av innhaldet i denne artikkelen her henta frå boka: *Utviklingsdrag i norsk landsskule 1739 til 1889 slik desse syner seg i Rennesøy prestegjeld.*)

Innleiing

I 1860 fekk vi ei epokegjerande lov for landsskulen i Noreg. Lova la grunnlaget for overgangen frå omgangsskule til faste skular. Vi fekk ei ny finansieringsordning der staten skulle gje tilskot til bygging av skulehus og drift av skulestellet i kommunane, og det skulle vera ein skuledirektør i kvart stift (bispedømme) som skulle føra tilsyn og gje rettleiing. Målsetjinga for skulen vart endra frå å vera ein rein kristendomsskule til også å omfatta verdslege fag. Denne endringa i mål og innhald førte til ein av dei hardaste pedagogiske stridane vi har hatt i vårt land. Striden kom særleg til syne i spørsmålet om innføring av P.A. Jensens lesebok.

Litt om 1860-lova og P.A. Jensens lesebok

I 1860-lova var det blant "Undervisningsgjenstandene" ført opp "Udvalgte Stykker af Læsebogen, fornemmelig saadanne der angaar Jordbeskrivelse, Naturkundskab og Historie". Det var dette punktet som gav allmugeskulen eit vidare innhald, og som braut med tidlegare tradisjonar. Skulen hadde nok også tidlegare gjeve opplæring i andre fag enn kristendomskunnskap, såleis i rekning og skrivning, men det hadde vorte lagt lite vekt på desse faga. Kristendomskunnskap var det sentrale faget, og konfirmasjonen var målet. Nå skulle skulen også gje opplæring for livet og læra borna å orientera seg i nåtid og samfunn. Allmugen skulle få opplysning til å verta medvitne borgarar i eit demokratisk samfunn. Det var desse tankane dei to mest sentrale skulemennene på den tida, Hartvig Nissen og Ole Vig, hadde arbeidd for.

Stortinget hadde i 1859 løyvt pengar til å gje ut ei lesebok med stykke frå geografi, naturkunnskap og historie. Stiftprost P.A. Jensen fekk til oppgåve å få dette leseverket i stand. P.A. Jensen var påverka av grundtvigianismen og opplysningstankane i tida. Dette kom i høg grad til å setja sitt merke på leseboka. Han braut radikalt med det gamle tradisjonsbundne synet at borna berre skulle lesa religiøs litteratur. Det hadde vore vanleg meining at borna skulle læra å lesa for å kunna lesa religiøse skrifter. Både Nissen og Vig hadde tidlegare halde fram kor uheldig det var å bruka katekisme, nytestamente og liknande til øvingsstoff i lesing. Dette hadde vore til like stor skade for leseopplæringa som for kristendomsopplæringa, hevda Nissen. Og Vig meinte at borna ved dette ikkje lærde seg ordforråd som kunne høva til lesing av aviser og andre skrifter.

Forutan at leseboka braut med den tidlegare tradisjonen at det religiøse lesestoffet skulle vera einerådande, gav P.A. Jensen boka ei anna pedagogisk oppbygging. I første bind tok han såleis inn lette stykke som kunne vekke interessa hos born, t.d. eventyr, segner o.l. Likevel var ikkje boka lettlesn. Mykje stoff ville ein i dag finna lite høveleg for born og for vanskeleg for dei. Dette kom av at boka også var tenkt til lesebok for vaksne. Sjølv namnet "Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet" bar bod om dette. I denne tittelen låg det eit program som var særmerkt for Grundtvigianismen. Boka skulle vera med og binda saman heim og skule. Heimane skulle bli interesserte i skulen, og læraren skulle vera folkelærar. Boka hadde såleis eit siktepunkt ut over skulen.

Boka kom i handelen i 1863. Utgjevinga var ei offentleg sak, og folk visste om at boka skulle koma. Forlaget fekk mange førespurnader og mange tingingar før ho var prenta. Då boka vart sendt ut frå forlaget, vart ho heller godt motteken. Mange sende forlaget rosande omtale av henne. Men der var også dei som mislika boka. Somme prestar melde frå om kyrkjelydar som ikkje ville ha boka. Det tok ei stund før motstanden for alvor vakna. I mellomtida hadde svært mange skulekommisjonar kjøpt boka til skulane. I Rennesøy vart det tanga 10 eksemplar i 1864. Men alt året etter var striden i gong.

Ulike meiningar om boka i Rennesøy

Skulekommisjonen i Rennesøy fekk skriv «undertegnet av flere» med krav om at «denne bog fjernes fra Skolen». Vart ikkje det gjort, ville foreldra halda borna borte frå skulen. Med 7 mot 4 røyster vedtok skulekommisjonen at boka ikkje skulle brukast. Røystetalet gjev eit inntrykk av korleis meiningane stod mellom folket i bygda. På den eine sida hadde ein berarane av den haugiansk-/ pietistiske tradisjonen som såg på verda som noko mindreverdige, ein "Jammerdal" som det galdt å stengja ute og verna seg mot. Skulen skulle vera ein kristendomsskule. "Verdslege" fag ville føra til avkristning. Difor reiste dei seg til motstand mot den verdslege ånda som skulelova ved leseboka ville tvinga inn i skulen med makt.

På den andre sida hadde ein i Rennesøy medlemmene i Rennesøy og Mosterøy landboforening med David Edland som leiar. Desse folka hadde orientert seg om aktuelle spørsmål i tida. Dei heldt Søren Jåbæk sitt blad "Folketidende", kjøpte bøker og diskuterte politiske spørsmål. Dei såg det som ei viktig oppgåve å få innført Jensens lesebok i kommunen. Dei fekk folk i skulekommisjonen til å målbera kravet på nytt. Saka om innføring av leseboka vart reist att i 1866. Men resultatet vart også denne gongen negativt. "Skulekommisjonens Pluralitet ærklærer sig ubetinget mod Indførelse og brug af Jensens Læsebog i det den ønsker at de endnu faaer bruge Læsebøgerne Grøgaard og Knudsen, hvilke fremdeles benyttes". Det kom nå til å gå ti år før det kom nytt framlegg om å få innført Jensens lesebok. Dei som arbeidde for boka, skjøna nok at motstanden i bygda førebels var for sterk. Det var også i åra kring 1870 at striden var kvassast overalt i landet. Kanskje har dei difor ville venta for å sjå utfallet andre stader før dei tok saka opp på nytt.

Leseboka skapte strid mange stader i landet

I 1860-70-åra kom spørsmålet om innføring av P.A Jensens lesebok til å skapa strid over heile landet. Bygd etter bygd nekta å ta ei så "verdsleg" bok i bruk. Særleg var det eventyra og stykka frå den nyare litteraturen som skapte motstand. Dette var «lettsindige» stykke som «i staden for at lede de Små paa Gudfrygtighets Vei, meget mere maatte lede dem bort derfra». Borna kunne også verta freista til å le i skulen. Dette ville vera "uanstændig". Mange meinte at boka ikkje var i samsvar med den kristne vedkjenninga og den Augsburgske konfesjonen. Difor ville boka vera skadeleg for born og føra til fritenkjeri og såleis øydeleggja "kristendommens kjerne". Endå om dette var ein religiøs strid, så var det ikkje presteskapet som stod fremst i striden. Mange prestar var mot leseboka, men det var også svært mange som ville ta henne i bruk. Dette var tilfelle i Rennesøy. Formannen i skulekommisjonen, presten Lange (1861-70) og Thygesen (1876-83) gjekk baa inn for at boka skulle brukast i skulen. Striden var i stor mon reist av det kristne lekfolket.

På same måten som prestane hadde ulike meiningar om boka, hadde også lærarane ulikt syn. Mange av lærarane hadde heller ikkje kunnskap og utdanning til å bruka henne. Spørsmålet om leseboka vart drøfta på mange lærarmøte. I 1865 drøfta Skolelærerforeningen for Jæderens Provsti og Stavanger by, lesebokspørsmålet på årsmøtet i Sandnes. Ordsiftet var avgrensa til det reint prinsipielle – om boka var i samsvar med kristendommen eller ikkje. Meiningane stod mot einannan, men ved avrøystinga var det berre 3 av dei 60 lærarane som røysta mot boka av religiøse grunnar.

Problem med dei nye faga

Noko som var med og kvesste striden, var at det ikkje fanst noko anna lesebok med det faglege innhaldet lova kravde. Mange skulekommisjonar kjende det difor som eit press at dersom dei ikkje tok boka i bruk, så braut dei skulelova. Det å bryta ei lov var for mange eit samvitsspørsmål endå om dei ikkje alltid hadde vore så nøye med å fylgja alt som stod i skulelovene.

Opplæring i orienteringsfaga skapte også vanskar for skulekommisjonen i Rennesøy. Etter at vedtaket om at Jensens lesebok ikkje skulle brukast, vart det bokført at sidan «de gamle Læsebøgerne ere udslidte, henvender man sig til Stiftsdireksjonen med Forespørgsel om hvad som er at foretage». Skulekommisjonen stod nok i eit dilemma her. Å kjøpa inn lesebøker som ikkje var godkjende, var kommisjonen lite interessert i. Medlemmene i skulekommisjonen var også klåre over at dei sette seg utover lova. Dei har vel difor vona at stiftsdireksjonen skulle koma med framlegg om ei anna bok. Men noko tilråding om dette frå stiftsdireksjonen har ein ikkje funne i arkivet. Heller ikkje er det løyvt pengar til innkjøp av Grøgaard eller Knudsens lesebøker. Ein kan difor rekna med at skulekommisjonen har late foreldra sjølve kjøpa lesebøker som var å få, og at fattigborn har måtta greia seg med dei gamle utslitne bøkene.

Talet på kommunar som tok leseboka i bruk, auka etter kvart. Styresmaktene pressa på for å få innført leseboka så lova kunne bli gjennomført. Skulekommisjonane freista løysa spørsmålet på ulike måtar. I somme bygder fekk dei mulkt dei som gjekk til skulestreik. Andre stader vart det valt revisjonsnemnder som skulle sjå gjennom leseboka og klistra svart papir over dei lesestykkene dei mislikte. I Egersund vart det skipa ein "antilesebokskule" som kom til å vera i gong i fleire år, endå om skulen på mange vis ikkje heldt mål. I Høyland hadde dei teke leseboka i bruk, men på grunn av motstanden måtte skulekommisjonen gjera vedtak om at "de indkjøpte Bøger bliver at indrages og malificeres". I Jarlsberg melde mange seg ut or statskyrkja på grunn av "verdsleggjeringa" av skulen. Det vart her skipa eige kyrkjesamfunn med eigen skule.

For å dempa striden tok styremaktene opp arbeidet med å revidera leseboka. Alt i 1865 vart boka revidert av P.A. Jensen i samråd med Nissen. I føreordet til dette opplaget gjekk P.A. Jensen i mot den kritikken som var reist. Han meinte at striden bygde på vankunne og fordom, og at prestane og lærarane måtte gjera sitt beste for å få boka innført. Det ville vera det beste midlet til å "bibringe Almuen en sundere og rigtigere Betragtning". Likevel tok han ut "Dyre Vaa" av Welhaven og nokre av dei andre stykkene som hadde vekt mest forarging. Og i tredje utgåva (1868) var også andre av dei "verste" stykkene borte. Mellom dei "Børneeventyret" av Jørgen Moe som P.A. Jensen meinte burde ha opna auga på dei "Aandssvage". I det heile vart leseboka mykje moderert i dei nye utgåvene. Dette, saman med press frå styremaktene om å ta boka i bruk, førde litt etter kvart til at ho vart bruka i fleire og fleire skular, noko som dei store opplagstala viser. Striden om leseboka stilna av omkring i landet i slutten av 1870-åra.

Ny debatt om innføring av boka i Rennesøy

Framgangen leseboka hadde hatt rundt i landet, gjorde nok sitt til at dei som ville ha boka innført i Rennesøy, prøvde seg på nytt. I 1876 sende Rennesøy og Mosterøy Landboforening ei føreteljing til skulekommisjonen om å ta i bruk Jensens lesebok. Saka kom føre i skulekommisjonen 6/6-1876. Her vart det referert at Landboforeningen hadde «uttalt sig enstemmig for Indførelse af den siste Udgave af Jensens Læsebog». Landboforeningen meinte nok at den siste utgåva var så moderat at ho burde kunne tolast av motparten. I same møte låg føre skriv frå kyrkjesongar Sælland. Han "udtaler Ønskeligheden af Jensens Læsebogs Indførelse". Sælland tok såleis eit klårt standpunkt i striden. Ein har ikkje inntrykk av at han var nokon ivrig opplysningsvenn eller grundtvigianar. Truleg har han gått i inn for boka av pedagogiske omsyn og for å få gjennomført skulelova. Skulekommisjonen såg nok på fråsegna hans som eit verdfullt dokument i saka. Han var lærarane sin representant i skulekommisjonen, og kommisjonen rekna nok han for ein autoritet når det galdt pedagogiske spørsmål. Han hadde lenge vore den einaste læraren med seminarutdanning i kommunen.

I dette møtet vart det vedteke at "den efter offenleg Foranstaltning af Jensen Udgivne Læsebog antages som Læsebog for Almueskolen i Rennesøy Skolekommune". Vedtaket var

samrøystes, men motstanden melde seg snart på ny. Det var særleg frå Mosterøy motstanden kom. På dei andre øyane ser det ut til at folk godtok vedtaket.

I møte (17/7-1877) låg føre protest frå 39 "opsiddere" på Hodnefjell, Kåda og Haugvaldstad mot leseboka. Klaga vart sendt til stiftsdireksjonen til fråsegn. I svaret kravde stiftsdireksjonen å få grunning og nærare utgreiing av det dei hadde å klaga på. Samstundes bad stiftsdireksjonen skulekommisjonen om å halda fast på tidlegare vedtak. Formannen i skulekommisjonen kalla inn foreldra i Kådakrinsen til eit møte der dei skulle grunningjeva klaga. I nytt møte i skulekommisjonen vart grunnane lagt fram. Hovudinnhaldet var: Jensens lesebok "indeholdt Fabler, hvilke ansees som stridende mod Guds Ord og ledet til Ungdommens Fordærvelse, at en letsindig Ånd vilde befordres ved brug af same og at Apostlenes Ord i 2 Tim. 4,4 taler mod dens Benyttelse. Istedendfor Jensens Læsebog ønskedes Læsebog for den Kristelige Skole og Hjem for den private Borgerskolen i Christiania". Foreldra hadde såleis ei bok å setja i staden for Jensens. I så måte skil striden seg her ut frå andre stader der dei ikkje hadde framlegg om noko anna bok. Læsebog for den Kristelige Skole og Hjem hadde kome ut i 1866, og ho hadde teke med stoff frå geografi, naturkunnskap og historie, slik som lova kravde. Denne boka har nok vorte nytta i staden for Jensens lesebok ymse stader. Men ho var turr og keisam, så i lengda kunne ho ikkje stå seg i konkurransen med Jensens lesebok.

På same møtet i skulekommisjonen vart det lese skriv frå dei som ville ha Jensens lesebok i Kådakrinsen. I dette vart det lagt fram ynskje om "at beholde Jensens Læsebog i Skolen og Misnøie med den nye foreslådde Læsebog".

Det vart ikkje gjort noko vedtak i skulekommisjonen. Heile saka vart send til stiftsdireksjonen. I februar året etter var saka framme på ny. Skulekommisjonen skreiv då til stiftsdireksjonen at dei som var mot den nye leseboka, var eit lite fleirtal. Om lag like mange ville ha boka. Skulekommisjonen rådde difor til at Kådakrinsen fekk ha den leseboka dei ynskte dersom stiftsdireksjonen kunne godkjenna ei slik ordning. "Skaden er større ved Striden end ved Fordelen ved Jensens Læsebog". Det går elles fram av møteboka at striden hadde spreidd seg til Askekrinsen også. Det var kome protest frå "52 Opsiddere i Aske Kreds mot Jensens Læsebog". Her ville dei også ha Læsebog for den Kristelige Skole og Hjem. Skulekommisjonen gjorde ikkje noko vedtak, men bad stiftsdireksjonen ta avgjerd.

Saka kom attende frå prosten med påteikning om at skulekommisjonen måtte gjera eit vedtak før prosten sende saka vidare til stiftsdireksjonen. Saka kom så opp i nytt møte (22/2-1878). Det vart då først referert skriv frå "Opsiddere" på Sokn om å få ha Jensens lesebok. Dette viste at ikkje alle i Aksekrinsen var mot boka. Skulekommisjonen gjorde nå vedtak, mot ei røyst, at "da det antages at Opposisjonen mod den indførte lesebog hviler på altfor uklare Beveggrunde til at der kan tages Hensyn til, kan Skolekommisjonen ikke indgaa nogen Ombytning av samme".

Stiftsdireksjonen stadfesta dette vedtaket, men rådde til at «man ved Læsebogens Benyttelse i Skolen Aldeles forbigaar de Stykker som haver vakt Anstød og væsentlig holder sig til de Afsnit som indeholde de i Loven omhandlede Læregjenstande». Stiftsdireksjonen prøvde såleis å logne striden ved eit slags kompromiss. Dette var sikkert klokt og noko begge partar kunne vera best tente med.

På Mosterøy var det på garden Hodnefjell dei tok opp striden mot den nye leseboka. Frå denne garden har så motstanden spreidd seg til Askekrinsen. Derimot samla dei seg ikkje til nokon serleg motstand på Rennesøy og Kvistøy. Rett nok var det ein mann på Rennesøy som sende protest mot boka, men han ser ut til å ha stått åleine. Boka vart teken i bruk på fastskulen etter vedtaket i 1876. Truleg har læraren der, Sælland, fått folket med seg. På Kvitsøy ser det ikkje ut til å ha vore nokon motstand i det heile. Folk var frå gammalt av meir frilynde der.

Det var på Mosterøy at striden var hardast. Motsetnaden i livssyn var størst her. Folk på Hodnefjell var kjent for å ha eit heller sterkt pietistisk livssyn. Men på grannegarden Voll budde den mest radikale mannen på øyane i den tida, David Edland. Det var han som hadde skipa Landboforeningen og vore formann der i alle år. Han hadde også vore ein føregangsmann innan jordbruk, samferdsel, skule med meir, kom med i heradstyret, vart ordførar og kom til å gjera seg mykje gjeldande i kommunepolitikken. Det var difor naturleg at desse motsetningane gjorde striden særleg kvass på Mosterøy. Mange foreldre nekta å senda borna sine på skulen medan striden var som hardast. Uviljen mot skulen gav også andre utslag. Såleis var det fleire foreldre på Kåda og Hodnefjell som nekta å vaska i skulehuset.

Striden dovna etter kvart av. Året etter, 1879, i møte 20/2, låg det føre fråsegn frå foreldra på Hodnefjell om at dei atter ville la borna gå på skulen, men at "de dog ønskede at de Stykker af Læsebogen som hadde vakt mest Anstød, maatte overspringes under Læsningen i Medhold af Stiftsdirektionens Skrivelse i den Anledning". Dermed var hardaste skulestriden i Rennesøy i tidbolken framover til 1900-talet over.

Strid om opplæringsmål og katekismeforklaring

Kring århundreskiftet vann nynorsken fram, og det vart mange stader strid om opplæringsmålet i skulen. Pontoppidans forklaring hadde heilt frå 1739 vore den mest brukte forklaringa til Luthers katekisme. På slutten av 1800-talet vart det etter kvart stor motstand mot å bruka denne boka. Mange stader var det heftige debattar om ein skulle skita ut Pontoppidans forklaring med andre forklaringar, til dømes Sverdrups. Usemja som galdt desse spørsmåla, vart ikkje så stor som spørsmålet om P.A. Jensens lesebok.

Ser ein lesebokstriden i samanheng landet over, kan ein undrast over kva grunnen var til at denne boka skapte slik røre. Skrondal kalla lova og leseboka eit tidarvende i vårt folks kulturelle liv. Dette tidarvende kunne ikkje gå føre seg utan strid. Med lova av 1860 og leseboka kom nye ideal inn i skulen. Medan oppsedinga før hadde prøvt å få borna til å

”fornekta verda”, skulle nå borna lærast opp til å leva livet på ein meir naturleg måte. Livet skulle levast i staden for å fornektast. Borna skulle lærast opp til å greia seg i livet og gleda seg over det. Dei skulle bli dugande og medvitne samfunnsborgarar som kunne nytta den demokratiske fridomen som Grunnlova gav. Det var denne ”verdsleggjeringa” opposisjonen mot leseboka freista å hindra. Og opposisjonen var grunna på ein lang tradisjon. Skulen hadde gått ut frå kyrkja, og pietismen hadde forma målet og innhaldet i skulen. Dette hadde sett sitt merke på opplæringa. Mange hadde i 1860-70-åra vanskeleg for å skjønna at skulen også burde ha eit verdsleg dannelsingsinnhald.

Siste halvdel av 1800-talet – ei stor omformingstid for det norske samfunnet

Striden mot leseboka fløkte seg saman med andre stridsspørsmål i samtida. Grundtvigianismen vart av mange sett på som ein fare for heile det religiøse livet i Noreg. Grundtvigianarane gjekk til åtak på Pontoppidans forklaring. Dette gjorde dei nok ut frå både religiøse- og pedagogiske omsyn. Ikkje minst deira syn på forklaringa kvesste striden. Mange såg grundtvigianismen, striden mot Pontoppidan og innføringa av leseboka som samverkande faktorar. Dette hadde dei på mange måtar rett i. Ei anna sak var at dei overvurderte faren ved innføringa av den nye leseboka. Landet vart ikkje avkristna slik mange meinte om denne boka vart teken i bruk. Elles var heile samfunnsutviklinga nå komen så langt at kravet om eit nytt åndsinnhald i skulen ikkje var til å stogga.

Det nye i handel og næringsliv, i politikk, i vitskap og ved dei nye kommunikasjonsmidla og liknande kravde alt saman eit vidare dannelsingsgrunnlag i skulen. Mindre ”verdsleg” opplæring enn lova av 1860 gav påbod om, kunne det ikkje vera i skulen dersom folket skulle kunne fylgje utviklinga i andre land. Dette galdt både kulturelt og materielt. ”Leseboki førte eit friskt vér frå den store verdi inn i omgangsskulen og dei tusen heimar der denne skulen fann husrom. Innhaldet stødde alt som kunne kallast eit naturleg manneliv”, skriv Anders Skrondal i boka: Grundtvig og Noreg.. Skulen kunne nå saman med ”Selskabet til Folkeopplysningens fremme” driva verkeleg folkeopplysning. Denne opplysningsverksemda var turvande for å gjera folket i stand til å nytta den demokratiske styreforma det hadde fått i 1814, og som var ført vidare ved formannskapslovene av 1837. Difor såg dei som stridde for gjennomføringa av den nye skulelova, striden mot leseboka som ein kamp mot samfunnsutviklinga. Og difor laut også striden førast til ende.

Kva vart så resultatet av striden? Det viste seg at trass i motstanden, så vart boka teken i bruk i aukande omfang. Dei store opplaga som vart sende ut frå Cappelen forlag i 1860-70-åra viser dette. Både boka og striden var med på å kalla fram gøymde krefter i folkelivet. Radikale tankar tok etter kvart til å vinna fram på mange område i samfunnslivet. Og det nye innhaldet i skulen vart etter kvart godteke i stadig vidare krinsar. Lesebokstriden var kanskje også med og auka trongen etter kunnskap i det breie lag av folket. Eit vitnemål om dette var at kveldsskulane vann fram nett i 1870-80-åra. I Rennesøy kom kveldsskulane til å få svært stor tilslutning i 1880-åra. Truleg har leseboka og striden om den vore med og skapt denne trongen. Det er såleis eit visst samsvar mellom søknaden til kveldsskulane og striden om

leseboka. Der striden mot leseboka hadde vore hardast, ser det ut til at søknaden til kveldsskulen vart størst, kva nå enn grunnen kunne vera.

Den nye leseboka var ei stor pedagogisk vinning for den norske skulen. Ikkje minst kom leseboka og lova til å bli ein vekkjar for lærarane. Interesse deira for skule- og oppsedingsspørsmål auka mykje i åra etter 1860. Det var som om lova hadde skapt «en intens interesse hos lærerstanden for å dyktiggjøre seg best mulig og løfte skolearbeidet opp på et høyere plan enn det var før», skriv Einar Boyesen i boka: Kampen om en lesebok. Denne interessa er også referata frå lærarmøta eit vitnemål om. Desse vitnar om stor iver for pedagogiske og kulturelle spørsmål i åra framover.

I det heile førte lova og leseboka med seg ei avgjerande endring i den norske allmugeskulen. "Landets skolestuer hadde slått vinduene opp mot naturen og folkelivet, mot diktning og fortids historie, mot nyttig kunnskap og nutids samfunn. Og for folkeskolens morsmålsundervisning var det skapt en tradisjon som skulle bli rikere enn i de fleste av andre land", skriv Einar Boyesen.

P.A. Jensens nyskaping av leseboktradisjonen i Noreg vart ført vidare av Nordahl Rolfsen og Torbjørn Egner. Stoffet i lesebøkene vert lagt opp for å høva for born. Leseboka skal appellera til tanke- og kjensleliv på same tid som ho skal gje nyttig kunnskap. Få bøker har vel hatt så stor innverknad på skulen i Noreg i si tid som Jensens lesebok.